

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การเปลี่ยนแปลงของระบบชุมชนเกษตรที่มีการผลิต
ยางพาราเป็นหลัก ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา (พ.ศ.2532-2542)
Changes of Agrarian System Based on Rubber Production
in the Last Decade (1989-1999)

สุจรรยา พงศ์สุวรรณค์ (บุญวรรณโณ)

ศูนย์วิจัยระบบเกษตรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2546

116

เลขหมู่	SB 290.5.T5 ก 72 2546
Bib Key	296792
	/ /

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบในระบบชุมชนเกษตรที่มีการผลิตยางพาราเป็นหลัก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม ลักษณะทางกายภาพ และลักษณะทางเทคนิคในการผลิต ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา (พ.ศ.2532-2542) รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบชุมชนเกษตรและการเปลี่ยนแปลงของระบบชุมชนเกษตร ทำการวิจัยในปี พ.ศ.2542-2543 ในอำเภอสะเดา อำเภอนาทวี และอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดยศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ มีแบบสอบถามเพื่อใช้สัมภาษณ์เกษตรกรใน 3 หมู่บ้าน จำนวน 350 ครัวเรือน เลือกเกษตรกรจำนวน 72 ครัวเรือน เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

พื้นที่ที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง และมีเนินเขา สภาพพื้นที่ทำการเกษตรมีการปลูกยางพาราเป็นหลัก ทำการเกษตรอาศัยน้ำฝน จากการประเมินศักยภาพที่ดิน มีพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการปลูกยางเป็นจำนวนมาก ในหมู่บ้านมีถนนลูกรังผ่าน สภาพการตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่ตั้งใกล้เคียงกันและอยู่สองข้างทางของถนน ในช่วงหลังของการศึกษา พบว่าได้มีการปรับปรุงถนนทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้นมาก การก่อสร้างบ้านมีมากขึ้น โดยลักษณะบ้านมีฝ้าผนังเป็นอิฐหลังคามุงกระเบื้อง รถมอเตอร์ไซด์มีเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด มีการก่อสร้างโรงงานผลิตยางแผ่นผึ่งแห้งรมควันในชนบทเพื่อส่งเสริมให้ชาวสวนยางพัฒนายกระดับคุณภาพยางแผ่น

หัวหน้าครัวเรือนในชุมชนส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับต่ำ ครัวเรือนมีสมาชิกโดยเฉลี่ยประมาณ 4 ถึง 5 คน จำนวนสมาชิกในวัยศึกษาของครัวเรือนมีเฉลี่ย 1 คน จำนวนแรงงานในภาคเกษตรเฉลี่ยมีประมาณ 2 คนต่อครัวเรือน สภาพการทำสวนยางส่วนใหญ่เป็นสวนยางขนาดเล็ก ใช้เทคนิคการผลิตแบบเดิมตามที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยก่อน สภาพการถือครองที่ดินทำการเกษตรในระบบชุมชนเกษตร ได้ถือปฏิบัติกันมานานในลักษณะเจ้าของ-ทำเอง ความมั่นคงในการถือครองที่ดินเริ่มปรากฏให้เห็นในทางที่ดีขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง ในขณะเดียวกัน ความรุนแรงของปัญหาการไร้ที่ดินทำกินของเกษตรกรรวมทั้งปัญหาการมีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยในครอบครัวของเกษตรกร ได้เพิ่มมากขึ้น เกษตรกรทั้ง 2 ประเภทนี้เป็นเกษตรกรที่ง่ายต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ นอกจากนั้น แผนการศึกษาของสมาชิกในครอบครัวเป็นโอกาสที่ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีการเคลื่อนย้ายไปทำงานนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้น ในเรื่องระบบการผลิตทางการเกษตร พบว่าเกษตรกรชาวสวนยางส่วนใหญ่ยังสนใจที่จะทำระบบการผลิตยางพาราต่อไปอีก ถึงแม้ว่าได้มีนโยบายในการสนับสนุนหรือผลักดันให้ทำระบบการผลิตไม้ผลหรือไม้ยืนต้น หรือระบบการผลิตที่มียางพาราผสมผสานกับไม้ผลและ/หรือไม้ยืนต้น มานานแล้วก็ตาม ส่วนการขยายผลผลิตนั้น พบว่าการขยายผลผลิตโดยผ่านพ่อค้าคนกลางได้ลดลง รูปแบบของผลผลิตยางที่ขายส่วนใหญ่เปลี่ยนจากยางแผ่นดิบเป็นรูปของน้ำยางสด จึงทำให้การใช้แรงงานในการทำสวนยางมีเวลาว่างมากขึ้น

แม้ว่าได้มีแรงกระตุ้นจากนโยบายของรัฐในหลายๆ ด้าน แต่ไม่ได้ทำให้เกิดผลในวงกว้างต่อการปรับเปลี่ยนในระบบชุมชนเกษตร การเปลี่ยนแปลงเทคนิคการผลิตของเกษตรกรโดยลดการใส่ปุ๋ยหรือไม่ใส่ปุ๋ย ประกอบกับมีการปลูกยางพาราบนพื้นที่ปลูกที่ไม่เหมาะสม เหตุเหล่านี้จะทำให้ผลผลิตในระบบการผลิตยางพาราลดลงอีกในอนาคต นอกจากนั้น อาจมีปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นในระบบชุมชนเกษตรในอนาคตอันใกล้นี้ ถ้าหากโรงงานผลิตยางแผ่นผึ่งแห้งรมควันในชนบทไม่มีระบบการจัดการน้ำที่เกิดจากการบวนการผลิตที่ดีพอ

Abstract

The objectives of this research were to study the changing components in the agrarian rubber production system in terms of socio-economics, physical components, and techniques of production in the last decade (1989–1999). The study was conducted in Sadao, Nathawi and Chana districts of Songkla Province, Thailand, using both secondary and primary data. About 350 farmers from three villages were interviewed and seventy-two households were selected for in-depth study.

The study area is mainly hilly, rainfed highland, and rubber is the main crop in the agricultural areas, although land evaluation has indicated that a large amount of the area is unsuitable for rubber cultivation. Small roads connect the villages, and houses are mostly located in small groups along them. Recently many roads have been repaired, making things more convenient for the villagers. Most houses have brick walls and tile roofs. Ownership of motorcycles has increased. A smoked dry rubber sheet factory had been recently constructed in order to help support the farmers to develop better quality rubber sheets.

Most family leaders had low education. The average family size was 4 to 5 persons with 2 agricultural laborers and one member who was studying. Most had a small size farm, and still used traditional production techniques. Land tenure in the traditional agrarian system was mostly long term, and recently the security of land tenure had improved. On the other hand, landless farmers and small farm size have become more of a problem recently, and farmers from these two problem areas often migrated to the industrial and service sectors. Increased opportunity for education has also increased the opportunity for family members to work outside of the agricultural sector.

Concerning agricultural production, most farmers preferred growing rubber to other crops, although government policy gave support to change to growing tropical fruits or perennial trees, or rubber intercropped with them. Sales of rubber products via intermediary merchants had decreased. The rubber products of the farmers has also changed increasingly from rubber sheet to liquid latex, resulting in laborers used in rubber production having increased leisure time.

Although many aspects of government policy seek to change the agrarian system, it cannot be broadly changed. New techniques of production involving low fertilizer or no fertilizer, and rubber cultivation on unsuitable areas, may reduce traditional rubber production in the future. In addition, environmental problems will soon become pressing in the agrarian system if the smoked dry rubber sheet factories in rural area do not develop good methods to manage the wastewater from rubber sheet processing.